

Lyhyt matematiikka 17.9.2008, ratkaisut:

1. a) $4x^2 + 9 = -12x \iff 4x^2 + 12x + 9 = 0$. Tämän ratkaisu on
$$x = \frac{-12 \pm \sqrt{12^2 - 4 \cdot 4 \cdot 9}}{8} = \frac{-12 \pm \sqrt{0}}{8} = -\frac{3}{2}.$$
- b) Kertomalla $(x - 1)$:llä saadaan yhtälö muotoon $x^2 - x = x^2 + 3$ eli $-x = 3$. Sen ratkaisu on $x = -3$.
- c) $\frac{5x + 3y}{3} + \frac{x - 6y}{2} = \frac{10x + 6y + 3x - 18y}{6} = \frac{13x - 12y}{6} = \frac{13}{6}x - 2y$.
2. a) Suoran yhtälö on $y - 0 = \frac{7 - 0}{1 + 2}(x + 2)$ eli $y = \frac{7}{3}(x + 2)$ eli $y = \frac{7}{3}x + \frac{14}{3}$.
- b) Pallon säteelle r m pätee: $\frac{4}{3}\pi r^3 = 1000 \iff r = \sqrt[3]{\frac{3 \cdot 1000}{4\pi}} \approx 6,20350$. Säde on siis 6,20 m.
- c) $2^x = 1024 \iff 2^x = 2^{10} \iff x = 10$.
3. a) Neljän kirjaimen järjestysten määrä on $4!$ eli 24.
- b) Kääntäen verrannollisuudessa $y = \frac{a}{x}$, missä a on verrannollisuuskerroin. Kun $x = 2$, on $y = 3$, joten $3 = a/2$. Tästä saadaan $a = 6$. Arvolla $x = 5$ on $y = \frac{6}{5}$.
Vastaus: a) 24:ään järjestykseen, b) $y = \frac{6}{5}$.
4. Olkoon käyttökustannukset a , jolloin polttoainekustannukset ovat $0,35a$ ja muut käyttökustannukset $0,65a$. Jos kysytty kallistuminen on x %, on oltava $(1 + 0,01x)0,35a + 0,65a = 1,1a$ eli $0,01 \cdot 0,35x = 0,1$. Tästä saadaan $x = \frac{10}{0,35} \approx 28,5714$.
Vastaus: 28,6 %.
5. Liisan reitin pituus on $0,8 + 0,4 + 1,5 = 2,7$ (km). Hän käytti aikaa 20 min 30 s, joten keskinopeus oli $\frac{2,7 \cdot 60}{20,5} \approx 7,902$ (km/h). Tarkastellaan sitten Piaa. Olkoon D piste, jossa hän eroaa Liisasta ja E piste, jossa hän kääntyy etelään. Pian reitin pituus on siis $AE + EC$. Kolmiosta ABD saadaan $AB = \sqrt{0,8^2 + 0,4^2} \approx 0,894427$. Näin ollen $AC = AB + BC \approx 2,394427$. Yhdenmuotoisista kolmioista ABD ja ACE saadaan $EC = \frac{AC \cdot BD}{AB} \approx 1,07082$. Edelleen $AE = \frac{AD \cdot EC}{BD} = 2EC \approx 2,14164$. Pian reitin pituus on $AE + EC \approx 3,21246$ (km). Hän käytti aikaa 20 min 30 s + 3 min 20 s $\approx 23,8333$ min. Pian keskinopeus oli $\frac{3,21246 \cdot 60}{23,8333} \approx 8,087$ (km/h).
Vastaus: Liisan reitin pituus oli 2,7 km ja keskinopeus 7,9 km/h. Pian reitin pituus oli 3,2 km ja keskinopeus 8,1 km/h.
6. Jos ensimmäistä seosta tarvitaan x g, on siinä $0,25x$ g nikkeliä. Jos toista seosta tarvitaan y g, on siinä $0,20y$ g nikkeliä. Lopullisessa seoksessa on oltava nikkeliä $0,22 \cdot 300 = 66$ (g) Koska $y = 300 - x$, saadaan yhtälö $0,25x + 0,20(300 - x) = 66$ eli $0,05x = 6$. Tämän ratkaisu on $x = 120$, jolloin $y = 300 - 120 = 180$.
Vastaus: Ensimmäistä seosta 120 g ja toista 180 g.

7. Olkoon A pyramidin huippu, B pohjan keskipiste ja C sekä D vierekkäiset pohjaneliön kärkipisteet. Jos E on särmän CD keskipiste, on $BE = 6$. Suorakulmaisesta kolmiosta ABE saadaan $AE = \sqrt{8^2 + 6^2} = 10$. Sivutahkon ACD ala on $\frac{1}{2}AE \cdot CD = 60$. Suorakulmaisessa kolmiossa BCE on $BC = \sqrt{6^2 + 6^2} = 6\sqrt{2}$. Sivusärmän ja pohjatahkoon väliselle kulmalle $\alpha = \angle ACB$ saadaan tästä yhtälö $\tan \alpha = \frac{8}{6\sqrt{2}}$, josta ratkeaa $\alpha \approx 43,3139^\circ$.

Vastaus: Sivutahkon ala on 60. Sivusärmä muodostaa pohjatahkoon kanssa $43,31^\circ$ kulman.

8. Suora $y = -3x + 2$ leikkaa x -akselin pisteessä $x = \frac{2}{3}$. Jos tämä on kolmen mittaisen janan päätepiste, toinen päätepiste on joko $x = \frac{2}{3} + 3 = \frac{11}{3}$ tai $x = \frac{2}{3} - 3 = -\frac{7}{3}$. Toinen suora $y = ax + 6$ kulkee pisteen $(\frac{11}{3}, 0)$ kautta, kun $0 = \frac{11}{3}a + 6$ eli kun $a = -\frac{18}{11}$. Vastaavasti $y = ax + 6$ kulkee pisteen $(-\frac{7}{3}, 0)$ kautta, kun $0 = -\frac{7}{3}a + 6$ eli kun $a = \frac{18}{7}$.

Vastaus: Arvolla $a = -\frac{18}{11}$ ja arvolla $a = \frac{18}{7}$.

9. Olkoon A linkkitornin huippu, B Tallinnan paikka, josta A juuri näkyy. Jana AB sivuaa maapallon pintaa pisteessä C . Jos O on maapallon keskipiste, on CO kolmion AOB korkeusjana. Kolmion kulmalle $\alpha = \angle AOB$ saadaan arvo $\alpha = \frac{85}{40000} \cdot 360^\circ = 0,765^\circ$. Maapallon säde on $r = \frac{40000}{2\pi} \approx 6366,1977$ (km). Suorakulmaisesta kolmiosta AOC saadaan yhtälö kulmalle $\beta = \angle AOC$, $\cos \beta = \frac{r}{r + 0,146}$, josta saadaan $\beta \approx 0,388034^\circ$. Tarkastellaan suorakulmaista kolmiota BOC . Siinä kulma $\gamma = \angle BOC = \alpha - \beta \approx 0,376966^\circ$. Jos pisteen B korkeus merenpinnasta on x km, saadaan sille yhtälö $\cos \gamma = \frac{r}{r + x}$. Tästä saadaan $x = r(\frac{1}{\cos \gamma} - 1) \approx 0,13779$.

Vastaus: 138 m korkeudelta.

10. Kukin jonon termi saadaan edellisestä kertomalla se luvulla $q = 1,05$. Näin ollen jonon toinen termi on $2q$, kolmas $2q^2$ ja neljäs $2q^3$. Kyseessä on geometrinen jono, jonka n :s termi on $2q^{n-1}$. Jonon jokainen termi on edellistä suurempi. Tutkitaan milloin $2q^{n-1} < 10^9$ eli $q^{n-1} < 0,5 \cdot 10^9$. Ottamalla puolittain logaritmi saadaan ehto $n < 1 + \frac{\lg(0,5 \cdot 10^9)}{\lg q} = 1 + \frac{9 + \lg 0,5}{\lg 1,05} \approx 411,536$. Siis 411 termiä jää alle annetun rajan. Näiden termien summa on $S = 2 \cdot \frac{1 - q^{411}}{1 - q} \approx 2,04579 \cdot 10^{10}$.

Vastaus: n :s termi on $2 \cdot 1,05^{n-1}$, 411 termiä alittaa 1000 miljoonaa ja näiden termien summa on $2,046 \cdot 10^{10}$.

11. a) Todennäköisyys sille, että siemen itää, on 0,6 ja sille, ettei idä 0,4. Todennäköisyys sille, että kolmesta siemenestä mikään ei idä on $0,4^3 = 0,064$. Todennäköisyys sille, että kolmesta ainakin yksi itää on $1 - 0,4^3 = 0,936$.
- b) Todennäköisyys sille, että yhdessä ruukussa ainakin yksi siemen itää, on 0,936. Todennäköisyys sille, että jokaisessa viidessä ruukussa ainakin yksi siemen itää, on $0,936^5 \approx 0,718$.

- 12.** Funktion $-x^3 + 13,5x^2 - 41x + 50$ derivaatta $f'(x) = -3x^2 + 27x - 41$. Derivaatta häviää, kun $x = \frac{-27 \pm \sqrt{27^2 - 12 \cdot 41}}{-6} = \frac{27 \pm \sqrt{237}}{6}$ eli arvoilla $x_1 \approx 7,06580$ ja $x_2 \approx 1,93420$. Nyt $f(0) = 50$, $f(x_2) \approx 13,967$, $f(x_1) \approx 81,533$ ja $f(10) = -10$. Tämän perusteella suurin arvo on $f(x_1)$. Funktio kasvaa nopeimmin kohdassa, missä derivaatalla on suurin arvo. Toinen derivaatta on $f''(x) = -6x + 27$. Se häviää, kun $x = \frac{27}{6} = \frac{9}{2}$. Koska $f'(0) = -41$, $f'(\frac{9}{2}) = 19,75$ ja $f'(10) = -71$, on $f'(\frac{9}{2})$ derivaatan suurin arvo.

Vastaus: Funktiolla on suurin arvo 81,533 pisteessä $x \approx 7,066$. Funktio kasvaa nopeimmin pisteessä $x = \frac{9}{2}$.

- 13.** On määrättävä millä arvolla k funktio $f(k) = (k - 1,2)^2 + (2k - 3,1)^2 + (4k - 5,5)^2$ saa pienimmän arvon. Funktion sievennetty lauseke on $f(k) = 21k^2 - 58,8k + 41,30$. Funktion derivaatta on $f'(k) = 42k - 58,8$. Derivaatta häviää, kun $x = \frac{58,8}{42} = 1,4$. Koska funktion kuvaaja on ylöspäin aukeava paraabeli, saa se pienimmän arvonsa derivaatan nollakohdassa.

Vastaus: Arvolla $k = 1,4$.

- 14.** Kun korkokanta on 2,2 % ja lähdevero 28 %, tulee lähdeverotetuksi korkokannaksi $q = 1 + 0,01 \cdot 0,72 \cdot 2,2 = 1,01584$. On määrättävä viitenä vuotena suoritetun 2500 euron maksun nykyarvo. Se on $2500(q^{-1} + q^{-2} + q^{-3} + q^{-4} + q^{-5}) \approx 11\,927,28$ (euroa).

Vastaus: Kertasumman tulee olla vähintään 11 927,28 euroa.

- 15. A)** Valmiusajan pituuden 95 % luottamusväli on $[\bar{x} - 1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + 1,96 \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}]$. Tehtävän tapauksessa $\bar{x} = 253$ h, $s = 12$ h ja $n = 50$. Näillä arvoilla tulee luottamusväliksi tunneissa $[253 - 3,326; 253 + 3,326] = [249,674; 256,326]$. Jotta luottamusvälin pituus olisi kaksi tuntia, on oltava $2 \cdot 1,96 \cdot \frac{12}{\sqrt{n}} = 2$ eli $\sqrt{n} = 1,96 \cdot 12$. Siis $n = 553,1904$.

Vastaus: Luottamusväli on $[249,7; 256,3]$ tuntia. Sen pituus on kaksi tuntia, kun mitataan 553 akkua.

B) Funktio $f(t) = A \sin bt$ on jaksollinen. Jos joku alin asema saavutetaan arvolla t , saavutetaan seuraava arvolla $t + 3,2$. Koska sinin jakso on 2π , saadaan kertoimelle b ehto $b(t + 3,2) - bt = 2\pi$. Tästä saadaan $b = \frac{2\pi}{3,2} \approx 1,9634954$.

Vastaus: $b \approx 1,96350$.